

В. В. Цибулькін, Д. О. Богущ, П. В. Монтаг, В. М. Петрик,
М. М. Присяжнюк, М. М. Сердюченко

ЗГУБНІ ПРОМЕНІ «ЧОРНОГО СОНЦЯ»

Науково-просвітницьке видання

Київ – 2026

ББК 63.3(0)62
УДК 94(4, 5, 7-9) "1939/1945"
Ц 50

Затверджено Вченою радою
Карпатського університету імені Августина Волошина
(протокол № 11 від 20.11.2025 р.)

Рецензенти:

Бедь Віктор Васильович – доктор богословських наук, доктор юридичних наук, професор, академік Міжнародної академії богословських наук;
Новицька Наталія Борисівна – доктор юридичних наук, професор;
Сердюк Наталія Аркадійвна – доктор юридичних наук, професор.

Керівник проекту: кандидат філологічних наук, доцент **В. В. Цибулькін**.

Авторський колектив:

Богуш Д. О. – військовий психолог, лікар-невропатолог, нейрофізіолог, рефлексотерапевт;
Монтаг П. В. – видавець, бібліограф;
Петрик В. М. – кандидат наук з державного управління, член-кореспондент Міжнародної академії богословських наук, доцент;
Присяжнюк М. М. – кандидат технічних наук, старший науковий співробітник;
Сердюченко М. М. – магістр економіки та біохімії.

Цибулькін В. В., Богуш Д. О. та ін.
Ц 50 Згубні промені « Чорного сонця»: наук.-просвітн. вид. / В. В. Цибулькін, Д. О. Богуш, П. В. Монтаг, В. М. Петрик, М. М. Присяжнюк, М. М. Сердюченко. – Київ: Видавничий центр «Кафедра», 2026. – 248 с.: іл.

ISBN 978-966-370-317-6

Ця колективна монографія присвячена восьмидесятій річниці завершення Нюрнберзького процесу. Автори, передусім, досліджують феномен «людини нерозумної», архетип якої актуалізується в екстремальних умовах соціального буття. У випадку домінування пасіонаріїв-радикалів над світом встає «Чорне сонце» – символічне уособлення деструктиву і руйнації. Цей знак – актуальний не лише для нацистської організації SS – *Schutzstaffel*, але й нащадків «Чорного сонця», передусім, послідовників *рашизму* – однієї з форм радикалізму, зрощеного поколіннями *Homo irrationabile*. Висвітлюючи концентроване соціальне зло, автори вірять у перемогу людяності, добра й справедливості.

ББК 63.3(0)62
УДК 94(4, 5, 7-9) "1939/1945"

ISBN 978-966-370-317-6

© В. В. Цибулькін, Д. О. Богуш, П. В. Монтаг, В. М. Петрик,
М. М. Присяжнюк, М. М. Сердюченко, 2026
© Видавничий центр "Кафедра", 2026

З М І С Т

ВДИХНУТИ ДУШУ В РЯДКИ	4
<i>Розділ 1. СОЦІАЛЬНІ ОСНОВИ ТА ФЕНОМЕН РАДИКАЛІЗМУ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст.</i>	14
<i>Розділ 2. ГЕНЕЗА І ТЛУМАЧЕННЯ НАЦИСТСЬКИХ СИМВОЛІВ</i>	62
<i>Розділ 3. ЯК СХОДИЛО «ЧОРНЕ СОНЦЕ»: МАНІПУЛЮВАННЯ СВІДОМІСТЮ</i>	110
<i>Розділ 4. НЕЗАСВОЄНІ УРОКИ НЮРНБЕРЗЬКИХ ПРОЦЕСІВ</i>	158
СТИСЛИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК	206
ОКРЕМІ ЛІДЕРИ ТА РЕФЕРЕНТНІ ОСОБИ	215
ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ	225
ЛІТЕРАТУРА	227

ВДИХНУТИ ДУШУ В РЯДКИ ...

1 жовтня 1946 року доленосне рішення виніс Міжнародний військовий трибунал (ІМТ – *International Military Tribunal*) у Нюрнберзі. Після ІМТ там відбулося над нацистами ще дванадцять судових процесів, що розглядали справи та засуджували винних. За результатами заходів юристи визнали будь-які прояви націонал-соціалістичної (нацистської) ідеології злочином проти людяності й Людства. На увагу заслуговують висновки науковців, що нацизм сформувався як «завершення тривалої ідейної еволюції» й нагадує «дволикого Януса», поєднуючи крайні «праві» та «ліві» ідеології. Також це явище гротескно синтезувало протилежні, амбівалентні, начебто, несумісні фрагменти релігій та нетрадиційних сект, різноманітних наук щодо людини та суспільства, навколонуковій пошуки, відвертий окултизм тощо¹. Фактично, мова йде щодо захоплення влади групою осіб, які репрезентували референтні тоді організовані злочинні угруповання, у тому числі геоглобальних масштабів. Русійною силою і мотивацією «людей нерозумних» були маніакальні спроби неабияк максимізувати власні статки та «захопити владу над світом».

На особливе засудження заслуговують інтелектуали та науковці, які перетворили знання й навички на інструмент для обслуговування потреб і життєдіяльності консорціумів, у яких домінували різноманітні девіанти у людській подобі. Для виправдування злочинів, ідеологи посилалися на прецеденти з минулого, догідливо дібрані дослідниками «спадщини предків» – *Ahnenerbe*. Згадана організація, що згодом увійшла до складу SS (*Schutzstaffel*), крім фундаментальних досліджень формувала своєрідний примарний фентезійний світ у його найгірших проявах. Такі розробки сприяли, передусім, підвищенню якості маніпулятивного впливу на німецьке суспільство і Людство у цілому. Не випадково у 1945 р. переможці пропонували повісити «нацистських професорів» на три фути вище, ніж всіх інших засуджених гітлерівських злочинців. І нехай би вони гоїдалися на ліхтарях стільки, скільки би дозволяли вимоги гігієни².

До нашого часу вийшли друком понад 25 тис. помітних наукових робіт, присвячених висвітленню феномену націонал-соціалізму³. До цього масиву можна додати мільйони статей в Інтернеті, тому що ця актуальна тема охоплює політичні, юридичні, освітні та інші ресурси. Тема нацизму постійно поповнюється як науковими дослідженнями, так і новинами, презентацією світлин та інших архівних матеріалів,

---

¹ Зокрема: Востриков С. В., 2005. – С. 22–23.

² Див.: Петрик В. М. та ін., 2026. – С. 9.

³ Див.: Давлетов О. Р., 2015. – С. 4.

законодавчими актами (наприклад, щодо заборони девіантної символіки) тощо. І це не враховуючи значної кількості відповідних художніх творів і мемуарної літератури. Запропонована книга доповнює цей інформаційний блок певними висновками, тому що автори вважають, що нацизм і аналогічні девіантні різновиди радикалізму й екстремізму досі існують, перетинаючись з іншими формами діяльності, що мають ознаки злочинів проти людини та людяності.

Починаючи з 1930-х рр. розвивався новий жанр літератури – *фентезі*, присвячений формуванню вигаданого світу. Споживачами таких текстів відразу стала молодь, яка розчарувалась у рутині повсякденності. Один із засновників фентезі – Дж. Р. Р. Толкін⁴, ветеран Першої світової війни, заявив: «Не важко вигадати зелене сонце. Важко вигадати світ, у якому воно буде природним»⁵. Його книга – «Володар перснів» вийшла друком у 1937 р. і привернула увагу навіть дорослої аудиторії. Зокрема, згаданий британський автор у формі перснів з написами, що фігурують у текстах цього твору, сатирично презентував «братство есесівців», де однією з вищих нагород вважали кільце (перстень) «Мертва голова» (*Totenkopfring*). Цей символ запровадили відповідно до розпорядження Г. Гімmlера з 10 квітня 1934 р. За наказом останнього у головній резиденції SS – замку Вевельсбург, у так званій «Залі обергруппенфюрерів», на підлозі, виклали мозаїчне зображення своєрідного «сонця» із темно-зеленого (!) мармуру, яке сьогодні називають «чорним» через асоціацію з прапором і парадною формою есесівців. Достеменно не відомо, що вкладали автори цього «сонця» у його семантику. Натомість можна припустити, що фактично цим складним синтетичним символом есесівці затвердили створення власного прикладного світу, такого собі жадливого й згубного фентезі, де «чорні лицарі» марили себе не лише «володарями перснів», але й величними панами. Так відбулося сходження «Чорного сонця», і цей знак набув надзвичайного поширення серед сучасної молоді, представники якої, зазвичай, не усвідомлюють, а що ж насправді вони використовують і обожають. Цей знак неабияк використовується у формі татувань, ювелірних виробів, прапорів і навіть претендує на складову військової символіки різних держав світу. Його зазвичай сприймають оберегом від ворожої зброї та всіякого зла.

Безумовно, фахівці з нацистської «Спадщини предків» знали публікації Дж. Р. Р. Толкіна як одного з найавторитетніших тогочасних дослідників давнього германського фольклору. У свою чергу, учасник війни з кайзерівським Рейхом – Дж. Р. Р. Толкін жваво цікавився перебігом подій у гітлерівській державі. Тому не дивні цілком очевидні паралелі у його творчості – фентезі з реаліями хворої та злочинної

⁴ John Ronald Reuel Tolkien, 1892–1973.

⁵ Цит. за: Властелин колец и читательских сердец, 2022. – С. 5.

есесівської маячні. Приклад останньої – символічна система, яку розробляли переважно фахівці зі «Спадщини предків» (*SS-Ahnenerbe*). Згаданому в запропонованому тексті приділяється окрема увага з метою пояснити, як формується і працює егрегор, насичений концептами й семантикою зла і ненависті. Зважаючи на теорію ноосфери, коли кількість деструктивних егрегорів збільшується, відбувається пасіонарний вибух, наслідком якого є нищівні катастрофи та війни геоглобального масштабу.

Одну з ідеологічних концепцій, що уможливили агресію Російської Федерації проти України, розробляли учасники таємного проекту – «Російське Аненербе». Останній довів, що концентроване зло і нацистське фентезі нікуди не зникли. Показово, що проект «Російське Аненербе» сформувався серед співробітників і ветеранів спеціальних служб Радянського Союзу в 1990–1991 рр. після тимчасового відкриття доступу до нацистських архівів та, передусім, організації *SS-Ahnenerbe*. Одним з лідерів згаданого проекту був О. Г. Дугін⁶, який взяв собі псевдонім «*Ziwers*» на честь *SS*-оберфюрера В. Зіверса⁷, страченого на горло у 1948 р. за вироком Нюрнберзького процесу лікарів.

Спочатку оновлена «Спадщина предків» розвивалась у колі персонажів, які позиціонували себе ідеологами «відродження слов'янства» і «євразійства», натомість через націоналістичний егоїзм ці особи мали на увазі організаційним центром згаданих концептів виключно «оновлених росіян» і «Величну Росію». Починаючи з літа 1995 р., проект «Російське Аненербе» перебуває під егідою Федеральної служби безпеки (ФСБ) Російської Федерації. Особливу увагу згаданому приділив В. В. Путін, який у 1998–1999 рр. очолював ФСБ РФ, а тому дослідницько-аналітичний консорціум почали іменувати «Путінське Аненербе». У наш час вся інформація щодо діяльності цього консорціуму становить державну таємницю Російської Федерації, яка перетворилася на типовий взірець державного утворення зі стрижневою нацистською домінантою, що умовно іменують *рашизмом*. Агресивність такого суб'єкта геоглобалістики наголошує гасло, що кордони Росії, нібито, «ніде не закінчуються». Легалізація «Російського Аненербе» відбулася з 2012 р., коли одна зі структур проекту набула назву «Ізборський клуб»⁸. На честь клубу і міста Ізборськ назвали стратегічний бомбардувальник Ту 95, що бере участь у нищівних атаках на територію України з лютого 2022 р.

Зважаючи на згадане, для розуміння поточної ситуації героїчного протистояння українців черговому прояву «вселенського зла», уособленого рашистами, набуває актуальності глибинний аналіз суті

⁶ Олександр Гелійович Дугін, нар. 1962 р.

⁷ Wolfram Heinrich Friedrich Sievers, 1905–1948. NSDAP № 144 983; SS № 275 325.

⁸ Дет.: Аврорин С. Д., 2019. – С. 86–88.

спотвореного у першій половині ХХ ст. концепту «Спадщина предків». Спираючись на нього, певні амбітні суб'єкти вчергове намагаються претендувати на примарну «світову владу». Прагматична ідея таких мрійників полягає в усвідомленні, що той, хто зможе контролювати ноосферу, уможливить для себе узурпацію влади, неабияке накопичення статків і тотальний контроль за розповсюдженням корисних знань та інформації взагалі⁹. Зважаючи на поширення й вдосконалення відповідних технологій, окремі держави та навіть світ у цілому можна перетворити на «цифровий концтабір», у якому вже нікому не прийде у запаморочену маніпуляторами свідомість навіть думка щодо повстання з метою зберегти природне право на власну інтелектуальну волю. Це намагалися створити радикали минулого, те ж саме актуальне й для девіантів сучасності, котрі не залишають потворної ідеї панування у геоглобальному масштабі.

Збіг рашизму і німецького нацизму полягає у тому, передусім, що як і гітлерівські попередники, ідеологи-«путіноїди» сприяють:

- псевдонауковим дослідженням свідомо вигаданого минулого росіян і Росії, пошуку «втраченої правди», її реконструкції у театралізованих виставах та низькопробних фільмах націєцентричного спрямування, а також публічних діяствах «патріотичних» організацій¹⁰;
- фокусуванню на російській нації, яку визнають ексклюзивною, «триединою», зі складовими: «велична» (домінуюча, росіяни), «мала» (українці) й «біла» (білоруси);
- імітації тоталітарних стратегій та моделей розвитку, в яких виключно росіяни й Москва об'єднали «інші» етноси, котрі ввійшли або ще ввійдуть до цього державного механізму (федерації) з неабиякими амбіціями.

За суттю, «Російське (Путінське) Аненербе» є відображенням своєрідного «ядра» нацистського Рейху, до знищення якого доклали зусилля мільйони українців у 1939–1945 рр. Але, як і в ту добу Другої світової війни, окремих наших співвітчизників привабляли гасла деструктивних пасіонаріїв – людей божевільних і нерозумних (*Homo irrationabile*), через яких відбуваються геоглобальні катаклізми, безпосередніми свідками одного з яких довелося бути нам.

---

⁹ Зокрема: Карпов В. Е., 2017. – С. 7.

¹⁰ Напр.: Клуб історичної реконструкції «Спадщина предків» (м. Раменське); Освітній проект «Спадщина предків» (м. Братськ); «Спадщина предків» (часопис «Правої перспективи», м. Москва) тощо.

Одним з нових і актуальних фрагментів цього видання є усвідомлення, що прояви концепту «Спадщина предків» можуть бути різними й охоплювати широкий спектр від цілком деструктивного до необхідного для суспільства і конструктивного. Здавна цей концепт проявлявся у релігії та культурі, а саме вшануванні величних предків (у самому широкому їхньому розумінні). Інший прояв згаданого концепту – в організаціях і структурах, які мають назву «Спадщина предків». Саме серед них чільне місце посідає нацистська організація *Ahnenerbe*, котра фактично існує й у наш час. А всі згадані культу та групові суб'єкти формують геоглобальний рух «Спадщина предків», що кореспондується з глибинним людським архетипом вшанування представників попередніх поколінь (передусім, зі свого соціального утворення – сім'ї, роду, етносу тощо). Але після дослідження біографії та особистісних даних 78 найвеличніших постатей людства вчені дійшли висновку, що 37% з них страждали на гострі психічні розлади, понад 83% із цих осіб можна впевнено вважати психопатами. Тільки 7% з них відповідали критеріям нормальної людини. Коли ж скоротили кількість референтних осіб з ознаками надзвичайної геніальності до 35 осіб, дослідники з'ясували, що 40% з них страждали на гострі душевні розлади, а 60% були психопатами¹¹.

Зважаючи на згадане вище, розвиваються концептуальні дослідження спадщини гітлерівського Рейху, що здійснює ініціативна інтернаціональна група вчених, ядро якої сформувалось у 2007–2010 рр. Отримані результати дозволяють дійти висновку, що концентроване зло і кримінальна діяльність нацистів не припиняли існування після ІМТ у Нюрнберзі. Натомість питання щодо діяльності нацистської «Спадщини предків» переможці намагалися не висвітлювати, тому що лідери СРСР, Великої Британії та США усвідомлювали значущість наукової складової організації, співробітників якої вони використовували для задоволення власних потреб у протистоянні доби «Холодної війни» (1947–1991 рр.). Така подвійність, начебто, кваліфікованого слідства і рішення Нюрнберзького трибуналу відкрила браму для подальшого розвитку тем з переліку *Ahnenerbe*, а разом з тим уможливила існування консорціумів радикально-девіантного спрямування. Частина з останніх набула транснаціонального і геоглобального масштабу, а на їхні маяк і «територію обітовану» перетворилася сучасна Московія, лідери якої марять щодо «російського глобусу». Приклади з минулого неодмінно засвідчують, що кожний, хто занадто бажає тримати «весь світ у кишені», закінчує життя у божевільні чи в'язниці, на чужині або у зашморгу на шибениці, як шолудивий пес. Отже, наша книга

---

¹¹ Дет.: Карпов В. Е., Дудник Н. А., 2008. – С. 9, 131–132.

присвячена цим знаковим подіям восьмидесятирічної давнини, коли людство намагалося поставити крапку у нищівних самогубних війнах, перейти до конструктивного життя та розвивало Організацію Об'єднаних Націй (ООН), співзасновником якої була і наша Батьківщина, на відміну від Російської Федерації, що сформувалася восени 1991 р., узурпувала право на спадщину СРСР і місце в ООН, а також брутально порушує напрацьовану базу міжнародного права.

Дослідники підраховували, що за результатами Перша світова (Велика) війна перевершила 900 війн за попередні 2 500 років, а Друга світова – у чотири рази перевершила Першу¹². Виникає закономірне питання: якими можуть виглядати наслідки наступної світової війни, яку фактично розпочали Росія, Ізраїль і США?

Зрозуміло, що життя вельми не однозначне, існують різні підходи й розуміння соціальних тактичних моделей та стратегій. Але висвітлення темної сторони людського буття спрямоване на те, щоб хибні сценарії не повторювались і поле діяльності людей нерозумних, колишніх розумних і божевільних не перевершувало мінімізованих меж. Актуальність останньої теми не втрачає гостроти здавна. Зокрема, на піраміді Хеопса у Єгипті виявлено пророчий ієрогліфічний напис: «Люди загинуть від невміння користуватися силами природи та від незнання справжнього світу»¹³.

Зважаючи на згадане вище, а також злочинну агресію знахабнілого «Північного варвара», Україна офіційно визнала Росію державою-терористом з тоталітарним неонацистським режимом. 2 травня 2023 р. Верховна рада України ухвалила Постанову «Про Заяву Верховної Ради України “Про використання політичним режимом російської федерації ідеології рашизму, засудження засад і практик рашизму як тоталітарних і людиноненавистницьких”» (№ 9101). Цим документом доповнено існуючу законодавчу базу. Наприклад, 9 квітня 2015 р. Президент України підписав Закон № 317-VIII, яким засуджено комуністичний та націонал-соціалістичний (нацистський) тоталітарні режими у нашій країні й забороняючий пропаганду їхньої символіки. Зокрема, ст. 2, п. 2 визначає: «Націонал-соціалістичний (нацистський) тоталітарний режим визнається в Україні злочинним і таким, що здійснював політику державного терору, яка характеризувалася численними порушеннями прав людини у формі індивідуальних та масових вбивств, страт, смертей, катувань, використання примусової праці та інших форм масового фізичного терору, переслідувань з расових, етнічних мотивів, порушенням свободи совісті, думки, вираження поглядів, свободи преси та відсутністю політичного плюралізму, та у зв'язку з цим, спираючись на встановлені

¹² Див.: Карпов В. Е., Дудник. Н. А., 2008. – С. 158.

¹³ Цит. за: Межжерин В. А., 1996. – Кн. 1, с. 7.

Нюрнберзьким міжнародним військовим трибуналом 1945-1946 років факти, засуджується як несумісний з основоположними правами і свободами людини і громадянина». Автори цієї монографії солідарні з кожною буквою і духом цього концептуально важливого документа. Тому, відповідно до ст. 4 згаданого вище Закону, епізодичне використання символіки, зображень і цитувань висловів злочинних представників, адептів і симпатиків тоталітарних праворадикальних режимів, доцільно розглядати у нашому тексті як ілюстративний матеріал, необхідний для підтвердження і поглибленого розуміння кримінальної сутності нацистського (ширше - радикального, злочинного і девіантного) співтовариства, що ховається під зовні цілком невинним словосполученням - «спадщина предків».

Світ природно цілісний та єдиний. Будь-який екстрим або радикалізм має сенс вважати не лише механізмом розвитку суспільства, але й розглядати такі явища через фільтр небезпек, що можуть ховатися за конкретними, зовні привабливими, діями та висловами певних індивідуальних і групових суб'єктів. Об'єктивно існує лише «права» деструктивна форма радикалізму, вона є чесною: ми, лідери суспільної думки або джерело влади, - «найкращі», «обрані Богом». Всі інші - «нижчі», «наш ресурс», «кормова база» для нас і наших нащадків (генетичних і духовних). Що стосується радикалізму «лівого», ідеологи якого підступно декларують «свободу, рівність і братерство», «владу народу», розподіл наявних матеріальних благ «всім - за потребою», то така ілюзія є характерним блюзнірством, а девіантні персонажі, обрані народом «демократичним шляхом», згодом показують справжнє потворне обличчя за відомим принципом: «Входьте до них смиренними вівцями, коли візьмете владу - розривайте їх на шматки, як хижі вовки, а коли вас гнатимуть, немов шолудивих псів, підкрадайтеся до них, як це роблять отруйні змії».

Чільним висновком роботи є переконання, що за злочини слід карати індивідуальних і групових суб'єктів - нелюдів, які певні брутальні правопорушення або злочинство здійснили. Що стосується етносів і націй, то в їхньому складі завжди присутні як невдоволені певними діями злочинців, так і жорсткі опоненти останніх. З метою уникнення зайвої термінологічної та концептуальної плутанини, доцільно визнати, що пріоритетом будь-якої гуманної політики є благо конкретної людини, людяність у підходах до вирішення певних проблем і Людство в цілому. Конкретна приналежність до визначеної спільноти є громадянство чи підданство індивідуального об'єкта права, вже потім враховується етнічна, конфесійна або інша належність до групового об'єкта права певної держави.

Шлях звинувачення етносів або націй є за суттю злочином проти людини, спрямованим на руйнування природної солідарності

геоглобального Людства, яке у цілому конструктивно ставиться до екології суспільства, біосфери, ноосфери й сприяє життєвій спроможності нашої планети, що може бути одинокою та єдиною такою у Всесвіті. Будь-які крайні та девіантні форми радикалізму, індивідуального або групового егоїзму є проявом діяльності «людини нерозумної» – деструктивної еволюційної гілки.

Гармонію людського суспільства забезпечує конструктивна співпраця і спільне життя-буття всіх його складових. Натомість, якщо дехто вважає себе найкращим, найдосконалішим, «Богом обраним», претендентом покласти «весь світ у власну кишеню»¹⁴, то таких суб'єктів доцільно вважати *ворогами людяності*. Останнє словосполучення має сенс чітко визначити у межах міжнародного права і встановити для винних найсуворіші форми покарання. Слід врахувати й доречний висновок, що будь-яка «людиноненавистницька ідеологія відшукає достатньо багато розумних і талановитих апологетів, спроможних відобразити який-небудь народ як збіговисько відвертих злочинців, гідних для знищення»¹⁵.

Відповідно до загальнолюдських норм, врахованих також у вітчизняному Законодавстві, проявами діяльності ворогів людяності доцільно вважати:

- заперечення у праві самоідентифікації конкретної людини, свідоме й усвідомлене приниження її гідності та нехтування визнаними у певному суспільстві чеснотами, що співпадають із загальнолюдськими;
- публічні або інші заклики до протиправних дій, приховування або виправдання вбивства чи заподіяння шкоди індивідуальним і груповим об'єктам, якщо вони функціонують у межах визначених правових норм і сприяють гармонійному розвитку геоглобального Людства;
- оприлюднення неправдивих і викривлених, нічим не підтверджених відомостей, ненавистницьких і таких, що озлоблюють суспільство, оголошення заяв щодо осіб будь-якого етнічного походження;
- висловлювання, пов'язані із засудженням осіб будь-якого етнічного походження як колективно відповідальних за реальні чи уявні правопорушення і злочини, скоєні виявленими та конкретизованими індивідуальними й груповими суб'єктами, незалежно від їхнього етнічного походження чи віросповідання;

---

¹⁴ Англ. вислів: *The whole World in My Pocket*.

¹⁵ Дауб Г., 2012. – С. 6.

- заперечення юридично встановлених фактів переслідування і масового знищення громадян України, українців й осіб іншої етнічної та релігійної належності представниками тоталітарних і радикальних режимів, а також злочинних угруповань (фашистами, нацистами, комуністами, радикальними сіоністами, рашистами та іншими девіантами);
- виготовлення, поширення будь-яких матеріалів, що містять тоталітарні та радикальні наративи й висловлювання, а також публічно-пропагандистське використання матеріалів, символів, зображень і концептів, юридично визнаних такими, що місять радикальне та людиноненависницьке семантичне наповнення;
- умисне пошкодження або руйнування архітектурних об'єктів і пам'яток, інших споруд і пам'ятних знаків, що належать до національної української спадщини, надбань вітчизняної громади та української політичної нації, українських громад і громадських організацій, а також релігійних або культових споруд (будинків) з мотивів ненависті до усього українського та українофобії;
- умисне пошкодження, руйнування або осквернення місць поховань осіб українського походження, пам'ятників, пам'ятних знаків, присвячених Україні, громадянам України всіх часів та українству взагалі;
- нетерпимість до осіб українського походження, які були ідентифіковані як особи українського походження;
- заклики до антиукраїнської діяльності або заподіяння шкоди громадянам України чи етнічним українцям;
- перегляд або будь-які форми заперечення міжнародно визнаних кордонів, територіальної цілісності та суверенітету України.

Автори переконані, що мине чергове масове запаморочення свідомості й колективного божевілля, коли тимчасову добу затемнення Сонця - «чорного» змінить нормальний день, освітлений яскравим життєдайним сяйвом і зігрітий лагідними променями Небесного Світила, уособлення невичерпного добра та вищої справедливості. У 1860 р. наш «Величний Кобзар» – Т. Г. Шевченко¹⁶, перебуваючи у Санкт-Петербурзі та спостерігаючи свавільний російський царат – одного з попередників сучасних рашистів із надмірними імперськими амбіціями, занотував:

---

¹⁶ Тарас Григорович Шевченко, 1814–1861.

*А люди виростуть. Умруть
Ще незначатії царята...
І на оновленій землі
Врага не буде, супостата.
А буде син, і буде мати,
І будуть люди на землі.*

СОЦІАЛЬНІ ОСНОВИ ТА ФЕНОМЕН РАДИКАЛІЗМУ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст.

Людина часто замислюється, звідки вона походить. Особливу роль у психотипі етносу відіграють архетипи та ідеї. Згадане занотоване у Біблії: «На початку було Слово» (Івана 1:1). А навколо ідеї, яку поширюють референтні лідери, згуртовується ініціативний колектив (консорціум). Останній може розростися до нації, а референтні еліти створюють міф щодо величних предків – підґрунтя і джерела консолідуючих концептів, звичаєвого права, норм моралі, уособлення героїзму тощо. У соціорах, що зберегли в архівах вагомі джерела, з'являються особи, котрі часто свавільно документи добирають для аналізу й інтерпретації, доповнюють їх міфами. У разі відсутності відповідного підґрунтя, «джерела» не лише фальсифікують псевдонауковці, але вони і поширюють тенденційні наративи, іноді деструктивні. Передусім, це стосується культу «спадщини предків» (*Der Ahnenkult und die Ahnenverehrung*). Останніх не лише прискількиво відбирають для зразків і наслідування, але й можуть вигадувати¹. У результаті повторення відповідних тез може відбуватися радикальне перетворення сучасності, крайня форма якого – *екстремізм*, що супроводжується непередбачуваними наслідками. Приклад – Німеччина 1932–1945 рр. Її відлік з 1932 р. можна розпочати з кінця квітня, коли заявив щодо себе «Гітлерівський рух» і двічі (у липні та листопаді) нацисти виборювали третину в парламенті Веймарської республіки². Це уможливило А. Гітлеру легітимно посісти у 1933 р. канцлером, а згодом свавільно оголосити себе фюрером (провідником)³. Тринадцятирічний соціальний експеримент, завдяки інвестиціям СРСР, Великої Британії, США тощо, спрямовувався на реалізацію мрії перетворити націю – конвекціум, штучну общину (*Volksgemeinschaft*) на об'єднаний та консолідований ідеєю масштабний консорціум (*Volksgesellschaft*). Для цього нацисти, зокрема, ввели словосполучення – *міло етносу* (*Volkskorper*). Дослідники досі важко усвідомлюють, як значна кількість цивілізованих людей перетворилися на соціальну тератому. Цим утворенням керували популісти – енергоінформаційні паразити й девіанти, які започаткували потворний соціор із радикальною домінантою.

Для розуміння згаданого процесу доцільно звернутися до початку ХІХ ст., коли після поразки Французької наполеонівської імперії у

¹ Зокрема: Фальсификация исторических источников, 2011. – С. 24, 27.

² Дет.: Аникеев А. А. и др., 2001. – С. 96.

³ Зокрема: Бок Г., 2004. – С. 31.

1815 р., у Німеччині націонал-патріоти поширили гасло: «Бог розмістив нас у центрі Європи, тому ми (німці) – серце нашої частини світу»⁴. Їхніми союзниками тоді виступили австрійці, які також раділи поразці ворогів і ліквідаторів Священної Римської імперії германської нації (1512–1806 рр.). У XIX ст. німців об'єднав інтеграційний народницький рух – «фьолькіш» (*völkisch*; повна назва – *Völkische Bewegung*⁵). Його сутність сформулював А. Мьоллер ван ден Брук⁶ у гаслі: «Світ належить героям, а не торговцям!». Найкращим з етносів у світі він визнавав німецький – «Божий», «обраний Богом»: «Як німецький птах – орел – летить вище будь-якої тварі земної, так і німець має право відчувати себе вище всіх оточуючих його етносів та дивитися на них з недосягнутої височини»⁷. Цьому ж ідеологу «німецької пихатості» належала запозичена у росіян ідея «мандрівного царства» і словосполучення *Третій Рим*, інтерпретованого ним як *Третій Рейх*⁸, яким у наш час називають гітлерівську державу. *Другим Рейхом* інтелектуали визнавали кайзерівську Німеччину (1871–1918 рр.), а щодо ідентифікації та визначення *Першого Рейху* існували розбіжності. Дехто вважав ним Причорноморську Готію (III–IV ст. н. е.), пам'ять щодо якої зберіг фольклор (наприклад, «Пісня щодо Нібелунгів»⁹). Але більшість наполягала на германській суб'єктності Священної Римської імперії (962–1806 рр.) та вважала її Першим Рейхом. Наприкінці існування цього псевдодержавного утворення еліта німців позиціонувала себе «панамми», а інших – «людьми другого татунку»¹⁰. Священну Римську імперію германської нації поховав тиск Наполеона I Бонапарта на Франца II Габсбурга, у результаті чого останній відмовився від корони 6 серпня 1806 р. Тоді відбулась остаточна дезінтеграція цього важливого націдержавотворчого інкубатора германської політичної нації та її чорних хижих орлів.

А. Мьоллер ван ден Брук передбачав Третій Рейх царством «Святого Духу», а його сакральну територію – матеріальним тілом. Згадане мусило увінчати перемогу «консервативної» революції¹¹. І далі: «Влада над світом є адекватною можливістю... полегшити страждання народу перенаселеної країни». Під останньою він мав на увазі свою батьківщину. І така «влада над світом» мусила забезпечити домінуючу геоглобальну роль цієї держави та її нації¹².

⁴ Цит. за: Давлєтов О. Р., 2015. – С. 32.

⁵ Іноді його іменували *Deutschbewegung* 'Німецький рух'.

⁶ Arthur Möller van den Bruck, 1876–1925. Див.: Maaß, S., 2010.

⁷ Дет.: Сельченок Е. К., 2020. – С. 172–173.

⁸ Див.: Möller van den Bruck, 1931.

⁹ «*Das Nibelungenlied*», XII–XIII ст.

¹⁰ Див.: Багдасарян В. Э., 2024. – С. 10–11.

¹¹ Зокрема: Мьоллер ван ден Брук А., Васильченко А., 2009. – С. 69.

¹² Зокрема: Самоваров А. В., 2008. – С. 109; Льюкс Л., 2009. – С. 104.

Важливим кроком німецькі націонал-патріоти вважали відновлення Другого Рейху, навіть до меж Священної Римської імперії германської нації та й далі, відповідно до висловів Вільгельма II, останнього німецького монарха¹³, котрий наголошував динамічність кордонів держави тезою: «Якщо німецький орел залетів куди-небудь і встромив гострі пазури у ґрунт, то ця країна мусить належати Німеччині та назавжди залишитися німецькою»¹⁴. А. Мьоллер ван ден Брук, як представник «пригночених», попереджав: «Мізерна територія, на яку нас відтіснили, приховує у собі величезну небезпеку, що походить від нас. Може потрібно вибудовувати нашу політику на основі цієї небезпеки?»¹⁵. Загрозу концентрувала більшість ярих патріотів, для яких «перша демократія» (1918–1933 рр.) виглядала «потворним створінням Версаля» і суцільним «великим безладом» – *Der große Kladderadatsch*. Тому, на їхню думку, така держава не мала права на існування і потребувала заміни на ефективнішу й упорядковану.

Велика війна спричинила шок, психологічні та психічні травми і розлади у більшості її сучасників. Накопичена негативна пасіонарність спровокувала геоглобальні та духовні зрушення. Кордони між державами втратили «святість» через вільне пересування військ ворогуючих суб'єктів палаючими фронтами. Відбулося руйнування Другого Рейху (*Rechtsstaat*). У вир буремних подій втягувалися підконтрольні імперіям території й колонії. За результатами масштабного соціального вибуху трансформувались усталені конфігурації соціорів. У полілозі ідей післявоєнної Європи з'являлися нові термінологія й концепти, серед яких окремим судилося тривале життя. Так, спочатку значна кількість європейських інтелектуалів, як альтернативою, захопилася боротьбою за «волю, рівність і братерство», «лівими» гаслами та ідеологіями, що відомі під примарними назвами – *соціалізм, марксизм, комунізм, більшовизм, ленінізм* тощо. Окремі прихильники розглядали такий шлях навіть поверненням до біблійних чеснот, спотворених пізнішими конфесіями (передусім, католицизмом і «папством» – *«Römische Hure»*). У листопаді 1917 р., після захоплення влади більшовиками у Петрограді, розпочалася «світова революція», до якої долучилися не лише романтики-«інтернаціоналісти», але й відверті злочинці, прихильники марксистського сценарію – *«Die Expropriation der Expropriateure»* («грабежу награбованого»). Такі кримінальні «комісари» намагалися захопити владу в партійних осередках і нових створених державах. Так, в Угорщині, користуючись розвалом імперії Габсбургів у 1918 р., лідерство привласнили зухвалі прибічники патологічного вбивці Б. Куна, а у Баварії, де актуалізувались у населення сепаратистські

¹³ Friedrich Wilhelm Victor Albert von Preußen, 1859–1941.

¹⁴ Цит. за: Дмитрашко С. А., 2015. – Арк. 11.

¹⁵ Möller van den Bruck, A., 1931. – S. 71–72.

тенденції, – психопата Є. Левіне¹⁶. Останній називав себе «покійником у відпустці» (*Der Toter auf Urlaub*). Під гаслом «боротьби за справедливість» і «служіння народу» згурпувалися та почали діяти організовані злочинні угруповання з певними етнічними й релігійними ознаками.

Функцію охоронця Є. Левіне деякий час виконував «червоноармієць» А. Гітлер, який тоді шукав нову долю після відставки з військової служби. Зразок діяльності послідовників Є. Левіне у так званій Баварській Радянській Республіці (БРР)¹⁷ – репресії проти опонентів, зокрема членів Товариства «Туле»¹⁸ у Мюнхені. 26 квітня 1919 року члени «надзвичайної комісії» розгромили резиденції «Туле», а 30 квітня заарештували сімох членів організації та вивезли їх за місто. Там після бандитського вимагання грошей комуністи публічно гвалтували секретаря «Туле» – графиню Х. фон Вестарп¹⁹. Після застосування тортур всіх заарештованих цинічно розстріляли, що також було тригером до першотравневого повстання у Мюнхені й повалення влади «борців за волю»²⁰. Аналогічно вели себе й «*a nép szolgái*» – «ленінці» в Угорській Радянській Республіці (*Magyarországi Tanácsköztársaság*), де почала сходити зірка М. Ракоці²¹. Останній з метою повернути на свій бік введене в оману пересічне населення амбітно привласнив шляхетне прізвище керівника національно-визвольної війни угорського народу 1703–1711 рр. – Ференца II Ракоці²². Послідовники М. Ракоці кидали гранати у католицькі церемонії, а потім прикладами та багнетами добивали поранених, грабували, паплюжили та нищили, перш за все, християнські релігійні споруди та святині, гвалтували й вбивали «шляхетних» дівчат і жінок. Опоненти таких «більшовиків» іменували цих злочинців «*zsidó kommunisták*»²³ через етнорелігійну домінанту угорських «революціонерів» і розгорнули проти них «консервативний» терор. Багато з угорських «ленінців», хто дивом врятувався тоді, опинилися на території Радянської Росії, а значна частина з цих «скажених псів»²⁴ зазнали репресій або очистили цей світ через тоталітарну сталінську машину. Тоді ж у Європі закріпилося словосполучення – *консервативна революція*, запропоноване у

---

¹⁶ Уроджені – *Béla Kohn*, 1886–1938 та *Євген Юліусович Левіне*, 1883–1919.

¹⁷ Вона ж – *Bayerische-Münchner Räterepublik*.

¹⁸ «*Die Thule Gesellschaft*», 1918–1919 рр.

¹⁹ *Haila-Hella, Gräfin von Westarp*; 1886–1919.

²⁰ Див.: Петрик В. М. та ін., 2026. – С. 275.

²¹ Уроджений – *Mátyás Rosenfeld*, 1892–1971.

²² *II. Rákóczi Ferenc*, 1676–1735 рр.

²³ Зокрема: Люкс Л., 2002. – С. 105.

²⁴ Оприлюднення гасла – «Розстрілювати, як скажених псів!» належить сталінському катю – польському шляхтичу Андрію Януарійовичу Вишинському (уроджений – *Andrzej Wyszyński*, 1883–1954).

1927 р. австрійцем Г. фон Гофменсталем²⁵. Суть згаданого визначили як спробу захистити «старовину» від екстремістського хаосу, а реформаторам дозволяли перетворення старого задля вивільнення простору з метою формування чогось нового. Консерватори намагалися поєднати дві протилежності – бути одночасно руйнівниками й реставраторами минулого²⁶.

Багато учасників *Völkische Bewegung* у межах реалізації політики пам'яті шукали і вигадували «Спадщину предків», серед яких, зокрема, проявили себе австрієць Г. фон Ліст²⁷ та його учні й вихованці. Цей популіст, активіст таємної організації – «Германського ордену»²⁸, намагався поєднати «фьолькіш» з окультизмом, масонством, теософією, язичництвом тощо. За висновками «духовних пошуків» він оголосив себе останнім з королів-священників і «посвячених гностиків». Він створював нові ритуали, що супроводжували демонстрації знаку свастики²⁹. У результаті породжена ним та його соратниками *ariosofia* (*Ariosophie*) поступово трансформувалася в германський *арманізм* (*Armanenschaft*) – екстремістську псевдофілософію. Остання вирізнялася еkleктикою і сприяла розвитку радикального націоналізму, ксенофобії та расизму. Зважаючи на «досвід предків», один з активістів *Völkische Bewegung* – В. Хенчель³⁰ пропонував побудувати «поселення германських богів» – *Midgardr*, і розпочати процес культивування нової «чистої» раси³¹. Останню досліджували й навколонукові діячі, прихильники *Аріанізму*.

Серед надбання того часу особливе місце посідає міф щодо давньої германської батьківщини – території або острова Туле (*Ultima Thule*), котру згадують давні джерела. Дехто з дослідників ототожнював її зі Скандинавією, хтось – з Гіпербореєю доби Античності, інші – з Атлантидою (Арктидою, Арктогесєю), що поринула у вир океану. Натомість її сакралізували та вважали витоком «білої» або «вищої» раси. Окремі «вчені» розробляли версію, що, мовляв, після загибелі «арійської» Атлантиди її населення, котре врятувалось, оселилося на Туле й зберегло здорову генетичну спадщину у формі «нордичної» раси, протиставленої «нелюдям» Півдня, походження яких, буцімто, має зовсім інше джерело³². Такі тексти закладали підґрунтя злочинної «расової політики» гітлерівців, що проявилась у подальші роки та супроводжувалася терором і масовими вбивствами людей.

---

²⁵ Hugo Laurenz August Hofmann, *Edler von Hofmannsthal*, 1874–1929.

²⁶ Див.: Люкс Л., 2023. – С. 55.

²⁷ Guido von List, 1848–1919. Дет.: Goodrick-Clarke, N., 2005. – Р. 33–48.

²⁸ «*Germanenorden*» (оформлений у 1912 р.).

²⁹ Дет.: Гудрик-Кларк Н., 2023. – С. 39, 42.

³⁰ Willibald Hentschel, 1858–1947.

³¹ Див.: Штайнер М., 2010. – С. 92.

³² Зокрема: Хавкин Б. Л., 2018. – С. 85.

До 1920 р. у народженому «фьолькіш»-рухом «Германському ордені», крім Товариства «Туле»³³, нараховувалася значна кількість відповідних структур³⁴, з центрами у Берліні, Гамбурзі, Лейпцигу, Мюнхені, а також у Відні та Цюріху. Їхнє існування у черговий раз довело справедливості вислову, що минулого не повернеш, натомість політику зрушити й вибудувати нові концепції – можливо, якщо є «люди сили», пасіонарні консорціуми та воля до перемоги.

Баварці (*Boarn*) – представники германського гіперетносу на початку ХХ ст. увібрали у себе характерні риси державної нації Другого Рейху. Вони склалися протягом тисячоліть з різних соціорів, з доби Середньовіччя до їхнього складу гармонійно ввійшли семітські етноси, які посприяли формуванню «баварської мови», етнічного характеру і рис, що презентують відповідні складові. Порівняно з іншою Німеччиною, у баварців мінімум високих блондинів з блакитними очима й антропологічних типів, які «расологи» вважали «арійськими». Баварці плекали суверенітет, власні шляхетні династії. Опинившись на периферії кайзерівської та Габсбурзької імперій, баварці без протиріч поєднували католицизм і язичництво. Цей етнос за релігійними ознаками протистояв протестантам, які вважали себе «Богом обраними» та поводитися зверхньо щодо інших релігій та етносів. До останніх відносили баварців. Наприклад, пруссаки – гіперетнос Другого Рейху, ставилися до них зверхньо. Давалися взнаки наслідки «Війни за баварську спадщину» (1778-1779 рр.), де Пруссія воювала проти Австрії за вплив у Баварії, та Австро-Пруської війни (1866 р.), де Баварське Королівство обрало союзником Австрію проти Пруссії у боротьбі за лідерство в Німеччині, що завершилося перемогою Пруссії та її домінуванням. Згадане переможці мотивували необхідністю об'єднання німців навколо Берліну за сценарієм «Малогерманського шляху» (*Kleindeutsche Lösung der Deutschen Frage*).

Особливу роль у типовій німецькій сім'ї відігравав старший чоловік або його найближчий родич «за кров'ю»³⁵. Що стосується баварців, патріархальне суспільство там і досі домінує (особливо у сільській місцевості). Якщо у німецьких сім'ях зберігалися предмети предків, їхні портрети тощо, то баварці намагалися навіть «обожнювати» кожну дрібничку, що пов'язана з минулим і поколіннями предків. Особливу увагу німці та, особливо, баварці приділяли «культу смерті», шануванню могил дідів і пращурів. Мислення німця – прагматичне, аналітичне, стабільне. Природна етнічна чистота, як і у всіх етносів, у німців відсутня³⁶.

³³ Rissmann, M., 2001. – S. 125–131; Schweidlenka, R.; Gugenberger, E., 2017. – S. 5–6.

³⁴ Зокрема: Сельченок Е. К., 2020. – С. 174.

³⁵ Дет.: Сухарев В. А., Сухарев М. В., 1997. – С. 216.

³⁶ Дет.: Буданова В. П., 1993.

7 жовтня 1900 р. у Мюнхені народився Г. Гімmlер³⁷, який позиціонував себе «типовим баварцем». Його мати – Анна Марія³⁸ походила із сім'ї спадкового мюнхенського ювеліра С. Гейдера (*Solomon Heider*). На виховання сина у «патріотичному дусі» вплинув батько – поміркований баварський націоналіст Й. Гебхард³⁹, педагог, вчитель німецької мови. Протягом життя Й. Гебхард викладав німецьким і російським аристократам, певний час мешкав у Санкт-Петербурзі та приязно ставився до Російської Імперії. Одним з його учнів був Генріх Баварський⁴⁰. Останній – хрещений батько Генріха, названого на честь цього принца з династії Вігтельсбахів. Генріх Баварський, який залишався взірцем для Г. Гімmlера, загинув від кулі снайпера у Південних Карпатах під час Першої світової війни, що виявилось своєрідним тригером для формування негативного ставлення майбутнього SS-рейхсфюрера до росіян і слов'ян взагалі.

Г. Гімmlер багато читав, захоплювався літературою щодо міфологізованого минулого німців. Його увагу привернули лицарські ордени, а тому він часто уявляв, як сформує власний орден і очолить його на посаді «величного магістра». У 1915 р. за сприяння батька Г. Гімmlер поступив у кадетський корпус з перспективою обійняти офіцерську посаду, але у 1918 р. Велика війна завершилася поразкою і приниженням Німеччини⁴¹, Г. Гімmlер закінчив цивільну гімназію і навчався на сільськогосподарському відділенні Вищого технічного училища при Мюнхенському університеті. Тоді він зацікавився публікаціями Г. фон Ліста⁴² і доєднався до руху «правих» радикалів, а також потрапив у безпосереднє оточення Е. Рьома⁴³ – одіозного лідера реваншистських ветеранських організацій та бойовиків, а також активного гомосексуаліста. Г. Гімmlер захоплювався Е. Рьомом, всіма цими фронтівиками й намагався реалізувати амбіції у їхньому середовищі, натомість залишався у душі дрібним бюрократом. На початку 1920 р. Г. Гімmlер втік із Берліну, де його звинуватили у вбивстві проститутки Ф. Вагнер. Остання амбітного романтика підтримувала фінансово, що цілком задовольняло цього «*der Ritter von der traurigen Gestalt*»⁴⁴.

---

³⁷ Дет.: Хавкин Б. Л., 2014; Longerich, P., 2008.

³⁸ *Anna Maria Himmler* (уроджена – *Heyder*), 1866–1941.

³⁹ *Joseph Gebhard Himmler*, 1865–1936.

⁴⁰ *Heinrich, Prinz von Bayern*; 1884–1916.

⁴¹ Дет.: Бем Ю. О., 2025. – С. 9–12.

⁴² Див.: Антонян Ю. М., 2015. – С. 553.

⁴³ *Ernst Julius Günther Röhm*, 1887–1934.

⁴⁴ Дет.: Мельников Д. Е., Чёрная Л. Б., 1987. – С. 55–56; Чёрная Л. Б., 1992. – С. 143; Антонян Ю. М., 2015. – С. 550. *Der Ritter von der traurigen Gestalt* – 'лицар сумного вигляду'.